

«Χρησιμοποιώντας διάφορες μορφές ἀσυνείδητης ἐπικοινωνίας»

22ο Ἐτήσιο Συνέδριο τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ψυχαναλυτικῆς Ὁμοσπονδίας

Ἡ 22η ἐτήσια συνδιάσκεψη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ψυχαναλυτικῆς Ὁμοσπονδίας πραγματοποιήθηκε στίς ἀρχές Ἀπριλίου τοῦ 2009 στίς Βρυξέλλες, πόλη κοσμοπολίτικη, πολύγλωσση καί πολυπολιτισμική, ἔδρα τῶν εὐρωπαϊκῶν θεσμῶν καί τόπος πολλαπλῶν μεταναστεύσεων πού ἀποτυπώνονται στήν «ἄλλη ὄψη» τῆς πόλης.

Τό κεντρικό θέμα — «Χρησιμοποιώντας διάφορες μορφές ἀσυνείδητης ἐπικοινωνίας» —, ἐξαιρετικά εὐρύ στήν διατύπωσή του, θά εὐνοοῦσε τήν ἐπικοινωνία στήν διάρκεια τῆς συνδιάσκεψης; Θά επέτρεπε ἕναν αὐθεντικό διάλογο;

Μορφές ἀσυνείδητης ἐπικοινωνίας

πού ξεκινοῦν ἀπό τόν λόγο καί τίς ἐκφάνσεις του περνοῦν μέσα ἀπό τά ὄνειρα, τά συμπτώματα, τίς αἰσθήσεις, τό σῶμα, τήν πράξη, τίς ἰδεολογίες, γιά νά φτάσουν, τέλος, ὡς τήν τέχνη σέ ὅλες τίς μορφές τῆς.

Στήν ἡμερήσια διάταξη, ὅπως ἀναμενόταν, ἦταν καί τό ζήτημα τῆς ἐπικοινωνίας ἀνάμεσα στούς ψυχαναλυτές διαφόρων ρευμάτων, ἐντός τῶν ἐπιμέρους ἐταιρειῶν, καί στήν εὐρύτερη ψυχαναλυτική κοινότητα. Ἐπίσης, ἡ «προχωρημένη ἡλικία» τῶν ἐκπαιδευμένων στίς ψυχαναλυτικές ἐταιρεῖες [βλ. Maria Teresa Hooke: «Ἡ γήρανση τοῦ ὑποψηφίου: πόσος χρόνος ἀπομένει γιά δημιουργική ἐργασία;»], ἡ μετάδοση τῆς ψυχανάλυσης καί ἡ ἐπικοινωνία στούς διάφορους γνωστικούς κλάδους.

Τό συνέδριο μέ τήν συνήθη δομή του περιλάμβανε τρεῖς ὁλομέλειες, πολλές στρογγυλές τράπεζες, ἀνεξάρτητες παρουσιάσεις, συναντήσεις μέ συγγραφεῖς ψυχαναλυτικῶν ἔργων, ἐποπτεῖες Ipsos κτλ.

Προηγήθηκε ἕνα διήμερο «προθέρμανσης», μέσα ἀπό ὀλιγομελεῖς ὁμάδες ἐργασίας, φόρα καί ad hoc ὁμάδες, χώροι στενῆς συνεργασίας καί ἀνταλλαγῆς.

Ἡ 1η Ὀλομέλεια ξεκίνησε μέ τόν S. Frish, ὁ ὁποῖος ἀφηγήθηκε τήν ἱστορία τῆς Βελγικῆς Ψυχαναλυτικῆς Ἐταιρείας, τήν μυθιστορηματική ἰδρυσὴ της στόν Μεσοπόλεμο, τοὺς χαμένους, μέσα στά χρόνια τοῦ πολέμου, προγόνους τῆς, τίς ἐσωτερικές της κρίσεις καί ἀνα-

ταράξεις. Ὁ ὁμιλητής ἐπιχείρησε στήν συνέχεια μία ἐρμηνευτική πρόταση, μέ ὅρους «ὁμαδικοῦ ἀσυνειδήτου», πού, κατὰ τήν ἀποψή του, «ἐμποτίζει» τοὺς ἀναλυτές μιᾶς ἐταιρείας, στοιχεῖα τοῦ ὁποίου μεταδίδονται ἀπό τήν μία γενιά στήν ἄλλη, μαζί μέ τήν μετάδοση τῆς ψυχανάλυσης, ὡς «ἀκατέργαστα ἀντικείμενα», ἀμεταβόλιστα, μὴ συμβολοποιημένα. Ἡ προσέγγιση αὐτὴ μᾶς ἄφησε μέ ἐρωτήματα, κυρίως σέ σχέση μέ τήν χρῆση τῆς ἔννοιας τοῦ «ὁμαδικοῦ ἀσυνειδήτου».

Σέ μιὰ ἄλλη στιγμή τῆς συνδιάσκεψης, ἡ Ψυχαναλυτικὴ Ἐταιρεία τοῦ Ἰσραὴλ γιόρταζε τὰ 75 χρόνια ἀπὸ τήν ἰδρυσὴ της. Μέ ἔντονη δραστηριότητα καί σέ πλήρη ἀνάπτυξη, λέει ἡ Rivka Eifermann, ἡ ἐταιρεία αὐτὴ χαρακτηρίζεται ἀπὸ θεωρητικὴ ποικιλομορφία, μέ ἐκπροσώπηση ὅλων τῶν ψυχαναλυτικῶν ρευμάτων, καί ἐπιπλέον στίς τοπικὲς παραλλαγές τους. Ἡ «πλουραλιστικὴ» αὐτὴ κατάσταση καί οἱ ἀποκλίνουσες διαφορές περιορίζουν τίς δυνατότητες μιᾶς ἀληθινῆς ἀνταλλαγῆς. Σέ αὐτό τό σημεῖο, ἡ ὁμιλήτρια προτείνει μιὰ συγκεκριμένη μορφή ἐσωτερικοῦ διαλόγου πού θά ἐβγαζε τήν ἐταιρεία ἀπὸ πιθανὰ ἀδιέξοδα.

Ὁ Yoram Hazan προσεγγίζει μέ τόν δικό του τρόπο τίς διαφορετικὲς ψυχαναλυτικὲς γλῶσσες καί τόν ἀγῶνα ἐντός τῆς ἰσραηλινῆς ἐταιρείας γιά νά ἀποφευχθεῖ ἡ ὑψωση ἑνὸς Πύργου τῆς Βαβέλ ἀναλυτικῶν γλωσσῶν.

Ἡ Gila Horesh συζητᾷ τήν πρακτικὴ της στήν πόλη τῆς Ἱερουσαλὴμ, σέ

περιεχόμενα

- «Χρησιμοποιώντας διάφορες μορφές ἀσυνείδητης ἐπικοινωνίας» — 22ο Ἐτήσιο Συνέδριο τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ψυχαναλυτικῆς Ὁμοσπονδίας
- «Διαταραχές Προσωπικότητας» 4ο Ἐπιστημονικὸ Συμπόσιο Ψυχιατρικῆς Κλινικῆς Πανεπιστημίου Πατρῶν
- Θεατρικὴ παράσταση σέ συνεργασία μέ τήν Ἑλληνικὴ Ψυχαναλυτικὴ Ἐταιρεία
- Ἀνοιχτό Λαϊκὸ Πανεπιστήμιο
- Ἡ ΕΨΕ ἀναγγέλλει τήν διεξαγωγὴ τοῦ 70οῦ Συνεδρίου Γαλλόφωνων Ψυχαναλυτῶν

συνθήκες πολύπλοκες, σχετιζόμενες άμεσα με τὰ προβλήματα πού αντιμετώπιζε ή χώρα, οί όποτες φέρουν διαρκώς επί σκηνής τό ζήτημα τής έτερότητας. Ή έργασία τής μέ μιά Παλαιστίνη αναλυόμενη φωτίζει αυτή τήν κατάσταση καί τὰ τεχνικά καί συναισθηματικά διλήμματα πού προκύπτουν.

Τέλος, ή παρέμβαση τοῦ Eran J. Rolnik, σέ μία άλλη τράπεζα, δίνει μιά ιστορική προοπτική στήν σύγχρονη συζήτηση γύρω από τήν κεντρικότητα τής έννοιας τοῦ άσυνείδητου, στόν ψυχαναλυτικό λόγο, στό Ίσραήλ.

Έπανερχόμενοι στήν 1η Όλομέλεια, στεκόμαστε στήν όμιλία τοῦ φιλόσοφου καί ψυχαναλυτή Jonathan Lear («Τεχνική καί τελικός στόχος») όπου έπισημαίνεται ότι ή σύγκριση τών διαφορετικών ψυχαναλυτικών τεχνικών δέν μάς έπιτρέπει νά καταλήξουμε στό ποιά θά ήταν ή καταλληλότερη τήν δεδομένη στιγμή. Τό μόνο κριτήριο πού θά μπορούσε νά μάς διαφωτίσει ως πρós αυτό τό έρώτημα θά ήταν ό προσδιορισμός τοῦ τελικοῦ στόχου τής ψυχανάλυσης πού, κατά τήν γνώμη του, δέν είναι άλλος από τήν έλευθερία.

Ό R. Rousillon, σέ ένα άλλο ρητορικό ύφος, γνωστό σέ όλους μας, είναι «σέ άκρόαση» τής γλώσσας τοῦ συναισθήματος [affect] τοῦ σώματος καί τής γλώσσας τής πράξης, έντός τής ψυχικής συνειρμικότητας. Οί γλώσσες αυτές, μορφές ψυχικής έκπροσώπησης τής ένορμητικής ζωής, δέν είναι πάντα «άντικείμενα συλλογισμού» οὔτε βέβαια συνειδητές. Είναι μάλλον «άτελεις», στό βαθμό πού ή πλήρης εύκρινειά τους έξαρτάται από τόν τρόπο πού τίς δέχεται καί τίς έρμηνεύει κανείς. Τό σώμα καί ή πράξη, καθώς καί τὰ μηνύματα πού στέλνουν άποτελοῦν μείζονες όδούς άσυνείδητης έκ-

φραστικότητας, καί άναμειγνύονται στήν λεκτική συνειρμικότητα τής θεραπείας, συμμετέχοντας σέ αυτήν καί έπηρεάζοντας τήν άκρόασή μας. Φέρνει τό παράδειγμα τοῦ M. Proust, ό όποτος «άσθματοποιεῖ» τόν άναγνώστη, μέσα από τόν τρόπο γραφής του (θυμηθεῖτε τίς τεράστιες φράσεις του). Μέ τί τρόπο όμως θά μπορούσαμε νά ένσωματώσουμε αυτές τίς μορφοποιήσεις στήν συνειρμική άλυσίδα, δεδομένου ότι συχνά ή πράξη έκλαμβάνεται από τούς ψυχαναλυτές ως έκτόνωσι;

Ή Sira Dermen συζητᾷ τό παραλήρημα ως μορφή άσυνείδητης έπικοινωνίας μέσα από δύο αναλύσεις, ενός βίαιου άσθενούς καί ενός διαστροφικοῦ. Ό Antonino Ferro βλέπει στό φάσμα τοῦ όνειρικοῦ ένα πεδίο βαθύτατων ανταλλαγών μεταξύ αναλυόμενου καί αναλυτή, όπου μιά διαρκής δραστηριότητα όνειροπόλησης είναι δυνατή, όταν ό διάυλος μεταξύ προβλητικών ταυτίσεων καί όνειροπόλησης είναι άνοιχτός. Στηριζόμενος στίς έργασίες τοῦ Bion, στήνει ένα πολύπλοκο μοντέλο, όπου στόχος τής ανάλυσης είναι τό «όνειρεύεσθαι από κοινού» καί ή ένδοβολή του κατά τήν αναλυτική διαδικασία. Τό όνειρο, ως άσυνείδητη έπικοινωνία, επανέρχεται σέ ένα έπόμενο τραπέζι από τήν Michele Van Lysbeth-Ledent, ή όποία, βασιζόμενη επίσης στό μπιονικό μοντέλο, έστιάζει στόν μετασχηματισμό σέ Έγώ, μέσω τής εργασίας τοῦ όνείρου, τής πλευρᾶς τοῦ Έκείνο πού κινητοποιεῖται από μιά ένεστώςά έμπειρία (όπως, γιά παράδειγμα, από μιά ά-τυπική συμπεριφορά τοῦ αναλυτή). Τέλος, ή Joan Schachter, παραμένοντας στήν περιοχή τών όνείρων, σημειώνει ότι σήμερα ή μεταβιβαστική-άντιμεταβιβαστική σχέση έχει άντικαταστήσει κατά κάποιο τρόπο τό όνειρο ως «βασίλική

όδó» πρós τό άσυνείδητο. Μᾶς δείχνει ωστόσο, μέσα από μία κλινική βινιέτα, πώς τὰ συγκεκριμένα όνειρα ενός άσθενούς επέτρεψαν νά δημιουργηθεῖ ένας προνομιακός χῶρος άσυνείδητης έπικοινωνίας μεταξύ αναλυόμενου καί αναλυτή, έπικοινωνία πού μέ τήν σειρά τής άνέδειξε σημαίνουσες συγκρούσεις, στήν μεταβιβαστική σχέση, διεργασίες στήν θεραπεία.

Ή «Χρήση τής έκδραματισμένης έπικοινωνίας» είναι ό τίτλος τής όμιλίας τής J. Godfrind Haber. Οί πράξεις έντός τής ανάλυσης, έκδραματισμένες επαναλήψεις ενός άπωθημένου παρελθόντος, πού άπευθύνονται στόν αναλυτή, σύμφωνα μέ μιά legea artis άνάγνωση, ανοίγουν δρόμους στήν κατανόηση. Όμως μιά άλλη λειτουργία τής έκδραμάτισης είναι ή έπικοινωνία μέσω πράξεων σέ διάφορα επίπεδα τής μεταβίβασης. Οί πράξεις τοῦ αναλυόμενου μπορεί επίσης νά προκαλέσουν, άσυνείδητως, έμπρακτες άπαντήσεις από πλευρᾶς αναλυτή έγκαθιστώντας μιά έμπειρία «από κοινού έκδραματίσεων», εκ παραλλήλου μέ τήν λεκτική ανταλλαγή. Αυτοῦ τοῦ τύπου ή μεταβιβαστική-άντιμεταβιβαστική σχέση, σέ μεγάλο βαθμό άσυνείδητη, μπορεί νά μετέχει στίς μετασχηματιστικές διεργασίες τής ανάλυσης μέ τήν προϋπόθεση ότι ό αναλυτής είναι σέ έγρήγορηση σέ σχέση μέ κινδύνους άκίνητοποίησης τής διαδικασίας. Ή Erika Kittler καταδεικνύει επίσης διάφορες μορφές άσυνείδητης έπικοινωνίας στήν όμιλία τής, μέ έναν τίτλο πού άντλεῖ από τόν Schiller: «όταν μιλάει ή ψυχή, άλίμονο, δέν είναι πλέον ή ψυχή αυτή πού μιλάει!» καί υπότιτλο: «ή πράξη: μιά άπόπειρα νά πεῖ κανείς κάτι περισσότερο άπ' ό,τι μέ τόν λόγο». Ή πράξη, ή έκδραμάτιση, είναι ή έπιθυμία μιᾶς άμεσης έπικοινωνίας, από ψυχισμό σέ ψυχισμό, μιά έπικοινωνία, πέρα από τίς άτραπούς τοῦ συμβολικοῦ, έξω από τήν άρνητικότητα καί τήν άπώλεια. Γνωρίζουμε όμως ότι τό άσυνείδητο δέν έπικοινωνεῖ άμεσα αλλά μόνο μέσω τών παραγῶγων του, τὰ όποία μπορούν νά φτάσουν στήν συνείδηση μέσω τοῦ λόγου.

Τό ΔΕΛΤΙΟ τής ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ είναι τρίμηνη έκδοση τής ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ • Ίδιοκτήτης ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ • Έκδότης ΣΩΤΗΡΗΣ ΜΑΝΩΛΟΠΟΥΛΟΣ • Συντακτική Έπιτροπή Δελτίου ΑΡΙΣΤΕΑΣ ΚΟΥΛΙΚΑ, ΧΡΗΣΤΟΣ ΖΕΡΒΗΣ, ΚΩΣΤΑΣ ΖΕΡΒΟΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΗΣ, ΣΠΥΡΟΣ ΜΗΤΡΟΣΥΛΗΣ • Φιλολογική έπιμέλεια ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΚΕΡΑΣΙΔΗΣ • Συντακτική Έπιτροπή Ίστοσελίδας ΙΩΑΝΝΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, ΑΝΝΑ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ, ΙΑΚΩΒΟΣ ΚΛΕΩΠΙΑΣ • Γραμματεία ΑΝΝΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ • Διεύθυνση ΜΟΝΗΣ ΠΕΤΡΑΚΗ 4, ΑΘΗΝΑ 115 21, ΤΗΛ.: 210 721 4662, FAX: 210 721 4662 www.psychoanalysis.gr, E-mail: administration@psychoanalysis.gr • Έκδόσεις ΜΕΤΑ, Πουλχερίας 4-6, Άθήνα 114 73, Τηλ.: 210 7245 735, 210 7230 639, www.sakeld@otenet.gr

Τί γίνεται τότε μέ τήν άσυνείδητη έπικοινωνία καί πότε μπορούμε νά μιλάμε γι' αὐτήν; Στό επίπεδο τῆς πρώτης τοπικῆς, ὁ ἀναλυτής εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο τό διπλό ἢ τό alter ego τοῦ ἀναλυόμενου. Στό επίπεδο τοῦ άσυνειδήτου τῆς δεύτερης τοπικῆς, μή ψυχοποιημένες ένορμήσεις προερχόμενες ἀπό τό Ἐκεῖνο τοῦ ἀναλυόμενου θά χρησιμοποιήσουν τό ψυχικό ὄργανο τοῦ ἀναλυτῆ γιά νά βροῦν ἐκεῖ ἀρχικά μιά ψυχική ἀναπαράσταση.

Στό πάνελ μέ θέμα «Συνειδητές καί άσυνειδητες έκφράσεις τῆς σωματικῆς έπικοινωνίας», ἡ Maria Colazzo Hendriks («Ἀρώματα») παρουσίασε ὕλικό ἀπό συνεδρία μιᾶς ἀναλυόμενης μέ πρόβλημα τριχοτιλλομανίας καί καταναγκαστικῶν άγῶν. Ἡ άσθενής αὐτή, ἀνάμεσά σέ ἄλλα, προσδίδει μεγάλη σημασία στήν άγορά καί στήν άπόκτηση άρωμάτων. Ἡ αἴσθηση τῆς ὀσφρησης άγγίζει μέ ἕναν ιδιαίτερο τρόπο τήν ἀναλύτρια μέ έπιδράσεις στήν μεταβιαστική-άντιμεταβιαστική σχέση. Ἡ ὁμιλία έπικεντρώνεται στήν πολυπλοκότητα τῆς σχέσης αὐτῆς μέσω τῶν σωμάτων καί τῶν ἀναπαραστάσεων τους καί στά δύο μέλη τοῦ ἀναλυτικοῦ ζεύγους. Ὁ Luigi Caparotta μέ τήν δική του κλινική παρουσίαση φωτίζει ὀρισμένες ισχυρές μορφές άσυνείδητης έπικοινωνίας ἤδη στήν πρώτη συνέντευξη, οἱ ὁποῖες άποσπώνονται στήν ἀναλυτική διαδρομή, ἐνῶ ἡ έμφάνιση σωματικῶν συμπτωμάτων μέ τήν πρόοδο τῆς ἀνάλυσης τοῦ έπιτρέπει νά προσεγγίσει άσυνείδητα σωματικά ζητήματα καί τήν σχέση τους μέ ψυχικές καταστάσεις.

Γιά τήν Marilia Aisenstein τό έρωτικό σῶμα εἶναι πάντα παρόν στήν ἀνάλυση, μέσω τῆς σημασίας πού προσδίδουμε στήν ένόρμηση. Τό σῶμα, διαρκῶς παρόν, μπορεῖ νά εἶναι άπόν στόν λόγο τοῦ ἀναλυόμενου, διότι ἕνα ὑγιές σῶμα μένει σιωπηλό. Ἐνα ἄρρωστο σῶμα γίνεται θορυβῶδες, μιλά, ένοχλεῖ, ὅταν δέν γίνεται ἀντικείμενο διάφευσης, ἐξαφανιζόμενο. Τό σῶμα, τέλος, μπορεῖ νά θεωρηθεῖ τό μέσο καί ἡ καρδιά τῆς θεραπείας: ὄχι μόνο τό έρωτικό σῶμα

πού εἶναι ἐξαρχῆς παρόν, καθότι τό σεξουαλικό εἶναι ἡ πηγή κάθε σκέψης, ἀλλά ἀκόμα περισσότερο στίς φάσεις κρίσης-ρήξης στήν κατανομή τῆς λιβιδινικῆς ἰσορροπίας, ὅπως εἶναι ἡ άσθένεια, πού θά μᾶς έπιτρέψουν νά προσεγγίσουμε τούς μετασχηματισμούς τοῦ ψυχικοῦ ὀργάνου.

Τό θεωρητικό μέρος τῆς ὁμιλίας έστιάζει στίς άσυνείδητες έκφράσεις τοῦ σώματος πού, μᾶς λέει ἡ ὁμιλήτρια, ὡς ἐπὶ τό πλεῖστον περνοῦν μέσα ἀπό τό συναίσθημα, τό ὁποῖο, στίς δύσκολες περιπτώσεις, άποκτᾷ ὑπόσταση μέσω τῆς έρμηνευτικῆς ἐργασίας καί τῆς ἀντιμεταβίβασης, έπανεντάσσοντας τό σῶμα σέ ἕνα λόγο πού εἶχε άποκοπεῖ ἀπό τίς ένορμητικές του ρίζες.

Ὁ Ekkehard Gattling, μιλώντας γιά τήν ὁρατότητα τοῦ άσυνειδήτου στήν τέχνη, τονίζει ὅτι τό έργο τέχνης παίξει τόν ὀργανωτικό ρόλο μιᾶς προδικασίας ἀνταλλαγῆς μεταξύ καλλιτέχνη καί παρατηρητῆ. Ὡς ἐκ τούτου, εἶναι ἀπαραίτητο νά διαφοροποιηθεῖ ἡ «δημιουργική πράξη» (συνολική ψυχική διαδικασία τοῦ καλλιτέχνη στήν διάρκεια τῆς δημιουργίας) ἀπό τήν «δημιουργική διαδικασία», ὡς διαδικασία διάδρασης άσυνειδήτου καί προσυνειδητοῦ μεταξύ τοῦ καλλιτέχνη καί τοῦ παρατηρητῆ.

Στήν 2ῃ Ὁλομέλεια ὁ M. Parsons («Μεθύστερο καί Πρωθύστερο: συνειδητή καί άσυνείδητη σημασία στήν έρμηνεία») θέτει τό ζήτημα τῆς δημιουργικότητας πού, κατὰ τόν Winnicott, ἐξαρτᾶται ἀπό τήν ἀφομοιωμένη ἀντίληψη [apperception], δηλαδή τήν ἀντίληψη κάποιου πράγματος σέ σχέση μέ τήν παρελθούσα έμπειρία, ἄρα σέ σχέση μέ τήν ἀντίληψη τῆς έσωτερικῆς σημασίας πού ἔχει αὐτό γιά ἐμᾶς. Πρόκειται γιά ἕνα έπινοητικό βλέμμα στραμμένο ἀναδρομικά στό παρόν, μέ άφετηρία τό ἄγνωστο μέλλον, στό ὁποῖο ἐντυπώνεται έπίσης μιά ἀνησυχητική ἀνοικειότητα, τό βέλος τοῦ χρόνου κατευθυνόμενο ἀντιστρόφως. Αὐτή τήν ἱκανότητα ὁ M. Parsons τήν ὀνομάζει «δυναμικό μεθύστερο». Ἡ δημιουργικότητα μπορεῖ νά εὖνοηθεῖ ὅταν ἡ συνάντηση πρωθύστερου καί

μεθύστερου στήν ἀναλυτική κατάσταση έπιτρέπει τήν ἀνάδυση συνειδητῶν καί άσυνειδητῶν νοημάτων.

Ὁ S. Bolognini μέσα ἀπό μιά σειρά παραδείγματα πολὺπλοκης, άσυνειδητῆς έπικοινωνίας, πού ἀντλεῖ ἀπό τήν καθημερινότητα καί ἀπό τήν κλινική του, τονίζει ὅτι ἡ άσυνείδητη έπικοινωνία ἀπαιτεῖ ἕνα ἄνοιγμα, ἀπό πλευρᾶς ἀναλυτῆ, καί τήν παραίτηση ἀπό κάθε προσπάθεια ἐλέγχου μέ τεχνικά κριτήρια.

Ἡ στρογγυλή τράπεζα γύρω ἀπό τήν διεπιστημονικότητα καί τήν έρευνα εἶχε ἕνα ἀπρόσμενο ἐνδιαφέρον. Ἡ Viviane Despert, Βελγίδα έρευνήτρια, μίλησε μέ ζωντάνια καί χιοῦμορ γιά τήν μεθοδολογία μέσω τῆς ὁποίας οἱ «ψυχαναλυτικές πρακτικές» θά μπορούσαν νά συνεισφέρουν στήν φιλοσοφία τῶν ἐπιστημῶν. Ἡ πιό εὐχάριστη ὅμως, γιά μένα, έκπληξη ἦταν ὁ Edgar Gunzig καί ἡ «κοσμολογική ἱστορία τοῦ κενοῦ». Φυσικός, μέ σημαντικό έργο, μέ μιά περιπετειώδη προσωπική ἱστορία, πού ἀπέχει πολὺ ἀπό ἐκείνη τοῦ κλασικοῦ ἀκαδημαϊκοῦ-έρευνήτη, σαγηνευτικός ὁμιλητής, ὁ E. Gunzig μᾶς ἀφηγήθηκε τήν καταγωγή τοῦ κόσμου κάτω ἀπό ἕνα νέο πλαίσιο σκέψης: ὁ κόσμος δέν ἔχει ἄλλη καταγωγή ἀπό τόν ἴδιο του τόν ἑαυτό. Εἶναι ἡ ἴδια του ἡ ἀρχή καί αὐτοδημιουργεῖται σύμφωνα μέ ἕνα κυκλικό διάβημα πού οἱ Ἀγγλοσάξονες ὀνομάζουν «bootstrap», ἐπὶ λέξει: «ἀνασηκώνομαι στόν ἀέρα τραβώντας τίς μπότες μου» (ὅπως ὁ βαρόνος Μυνχάουζεν). Μέ ἄλλα λόγια, τό ὅτι ὁ κόσμος αὐτογεννᾶται χωρίς τήν προσφυγή σέ κάτι ἐξωτερικό, πράγμα ἀνύπαρκτο ἐξάλλου, ἀναπαριστᾷ τό μείζον ἐννοιολογικό ἄνοιγμα στήν σύγχρονη φυσική: πρόκειται γιά τήν ἀδιαχώριστη σύγκλιση ἀνάμεσα στόν χρόνο, τόν χῶρο, τήν ὕλη καί τό κβαντικό κενό. Ὁ κόσμος διαθέτει κατὰ κάποιο τρόπο τό ἔξω του ἐντός του. Μένει σέ ἐμᾶς νά ἀναζητήσουμε ἀναλογίες μέ τά φαινόμενα τοῦ έσωτερικοῦ κόσμου.

Τό ἐπόμενο τραπέζι ἀπασχόλησε κυρίως ἡ τέχνη. Ὁ F. Petrella μίλησε γιά τήν ἀνάδειξη νέας καλλιτεχνικῆς

παραγωγής στην διάρκεια της ανάλυσης ως μιᾶς μορφῆς ἔκφρασης ἱκανῆς νά ἐπιτρέψει τήν πρόσβαση σέ μιᾶ ἀναπαράσταση τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τοῦ ἀναλυόμενου, πού θά ἦταν ἀδύνατη χωρίς αὐτό τό «μέσο». Ὁ R. Vermote ἐξετάζει τίς ἀναλογίες τοῦ ψυχαναλυτικοῦ ἔργου μέ τήν καλλιτεχνική παραγωγή.

Μιά ἄλλη σειρά παρουσιάσεων ἐπικεντρώνονται στό «παιδικό». Ἀναφέρουμε ἐνδεικτικά ὁρισμένες:

Ἡ συρρίκνωση τῆς λανθάνουσας φάσης πού διαπιστώνεται τά τελευταῖα χρόνια στίς ἀναλύσεις παιδιῶν καί ἐφήβων, καί οἱ ἐπιπτώσεις της στό ἐπίπεδο τῆς συμβολοποίησης ἀπασχολοῦν τήν Florence Guignard, ἐνῶ ἡ Louise Ramsby ἀναζητᾷ νέους τρόπους ἐπικοινωνίας μέ αὐτό πού ὀνομάζει «εὐπλαστο βρέφος» στόν ψυχισμό τοῦ ἐνηλίκου.

Στήν 3η Ὀλομέλεια ἡ ὁμιλία τοῦ J. Canestri ἀφορᾷ τά ὄνειρα, ἐργαλεῖο αὐθεντικό ἀκόμα καί στήν μεταφροῦδική ψυχανάλυση, ἐνῶ οἱ σύγχρονες κλινικές διαδικασίες εἰσάγουν καινούργια στοιχεῖα καί ἀναθεωρήσεις στήν προσέγγισή τους, θέτοντας ποικίλα ἐννοιολογικά προβλήματα, ὅπως ἐκεῖνο τῆς «ψυχικῆς σημείωσης». Ὁ J.F. Danckardt, ἀπό τήν πλευρά του, ἐξετάζει τό ὄνειρο στήν ἀναλυτική συνθήκη σέ σχέση μέ τίς πρωταρχικές ταυτίσεις.

Ἡ ὁμιλία τοῦ C. Bolas, «Ἡ σοφία τοῦ ὄνειρου», μέ τήν ὁποία ἔκλεισε τό συνέδριο, καί ἡ ὁποία δέν ἐκφωνήθηκε ἀπό τόν ἴδιο ἐξαιτίας τῆς ἀπουσίας του, μᾶς μεταφέρει στήν χρήση τῶν ὁνείρων στά ἱερά τῆς ἀρχαιότητος, γιά νά φτάσει ἀπό ἐκεῖ στήν σχέση πού δημιουργεῖ ἡ ψυχανάλυση μέ τό ὄνειρο, μέσω τῆς дуάδας ἀναλυόμενου-ἀναλυτή καί ἐλεύθερων συνειρμῶν μή ἐστιασμένης προσοχῆς. Ἡ ἀσυνείδητη ἐπικοινωνία πού ἐγκαθίσταται στό ψυχαναλυτικό ζεῦγος μπορεῖ νά γίνεи μιᾶ λειτουργική διάταξη τῶν ἀσυνείδητων ἐνδοψυχικῶν ἐπικοινωνιῶν τοῦ ατόμου.

ΑΡΙΕΛΛΑ ΑΣΕΡ

«Διαταραχές Προσωπικότητας»

4ο Ἐπιστημονικό Συμπόσιο Ψυχιατρικῆς Κλινικῆς Πανεπιστημίου Πατρῶν

Στίς 14 καί 15 Μαρτίου τοῦ 2009 πραγματοποιήθηκε στήν Πάτρα τό 4ο Ἐπιστημονικό Συμπόσιο τῆς Ψυχιατρικῆς Κλινικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Πατρῶν μέ θέμα «Διαταραχές Προσωπικότητας».

Οἱ εἰσηγήσεις παρουσιάστηκαν μέσα ἀπό τρεῖς θεματικές ἐνότητες:

α) Διαταραχές Προσωπικότητας κατά τήν προσχολική-σχολική ἡλικία καί ἐφηβεία.

β) Διαταραχές Προσωπικότητας κατά τήν ἐνήλικη ζωή.

γ) Ψυχαναλυτική προσέγγιση τῶν Διαταραχῶν Προσωπικότητας.

Ἡ ἐξέλιξη τῆς θεωρίας καί ἔρευνας σέ παιδιά καί ἐφήβους μέ Ὀριακή Διαταραχή Προσωπικότητας (ΟΔΠ) ἦταν τό θέμα στό ὁποῖο ἀναφέρθηκε ἡ κ. Ε. Σουμάκη. Παρόλο πού οἱ ἀπόψεις εἶναι ἀντικρουόμενες γιά τήν ἐγκυρότητα τῆς διάγνωσης σέ αὐτές τίς ἡλικίες, ὥστόσο σχετική βιβλιογραφία ὑποστηρίζει ὅτι ἡ κλινική εἰκόνα τῶν παιδιῶν μέ ΟΔΠ τείνει νά ἐμφανίζει ὁρισμένα κοινά χαρακτηριστικά καί ἀντιστοιχεῖ στήν περιγραφή τῆς διαταραχῆς, ὅπως αὐτή ἐμφανίζεται στούς ἐνήλικες.

Ἡ πολυμορφία καί ἡ μεταλλαξιμότητα τῶν συμπτωμάτων εἶναι χαρακτηριστικά τῶν μεθοριακῶν καταστάσεων στήν παιδική ἡλικία, τονίζει ἡ κ. Ἐ. Λαζαράτου. Στήν παιδοψυχιατρική, ἡ ἐννοια τοῦ «ὀρίου» μεταξύ τοῦ παθολογικοῦ καί τοῦ φυσιολογικοῦ δέν μπορεῖ νά εἶναι ἀπόλυτα σαφής, ἐφόσον οἱ ψυχωτικοί καί νευρωτικοί μηχανισμοί λειτουργίας διαπλέκονται σέ κάθε ἐξελικτικό στάδιο. Ἡ παθολογία ἀναγνωρίζεται ὅταν οἱ μηχανισμοί καθηλώνουν, ἀναστέλλουν ἢ διαστρέφουν τήν ἀναπτυξιακή ἐξέλιξη τοῦ παιδιοῦ. Τό μεθοριακό παιδί φαίνεται ὅτι μπορεῖ νά ξεπερνᾷ τόν ψυχωτικό κίνδυνο, ὥστόσο οἱ μηχανισμοί λειτουργίας δέν ἐπαρκοῦν γιά νά διαχωρίζουν τό μέσα ἀπό τό ἔξω, τό Ἐγώ ἀπό τό Ἀντικείμενο, τήν πραγματικότητα ἀπό τίς προβολές.

Παιδιά μέ ἐλλείμματα στήν ἀπαρτίωση τῆς προσωπικότητος παρουσιάζουν μιᾶ ἄτυπη καί μεικτή ποικιλία συμπτωμάτων, ἐπισημαίνει στήν εἰσήγησή της ἡ κ. Ἀ. Σταθοπούλου. Τό πέρασμα μέσα ἀπό τά διαδοχικά ἐξελικτικά στάδια, σέ συνδυασμό μέ τήν διαχείριση σημαντικῶν στρεσογόνων παραγόντων (ἀνεπαρκῆς φροντίδα, ἀκατάλληλες γονεϊκές συμπεριφορές, ἀπώλεια μητρικοῦ ἀντικειμένου, ὑψηλά ἐπίπεδα θυμοῦ καί χαοτικό οἰκογενειακό περιβάλλον), ἀποτελεῖ ἕνα δύσκολο ἐπιτεῦγμα γιά τό παιδί. Αὐτοί οἱ παράγοντες μπορεῖ νά δημιουργήσουν συνθήκες πού προδιαθέτουν σέ σημαντικά ἐλλείμματα τοῦ Ἐγώ καί τοῦ Ὑπερεγώ, καί ἀφοροῦν τόν μή καλό ἔλεγχο τῆς ἐπιθετικότητος, τήν χρήση πρώιμων ἀμυνῶν, προβληματικές σχέσεις μέ τό ἀντικείμενο, μή καλή ρύθμιση ἄγχους καί συναισθήματος. Τό ἔντονο καί διάχυτο ἄγχος, φοβίες, ἰδεοληψίες, χαμηλή ἀνοχή σέ ματαιώσεις, πλήξη, ἀνία, καταθλιπτική διάθεση εἶναι μερικά ἀπό τά ἄκαμπτα καί διάχυτα συμπτώματα πού συμβάλλουν στήν ἔλλειψη σαφήνειας ὅσον ἀφορᾷ τήν διάγνωση, ἐμποδίζοντας τίς κατάλληλες παρεμβάσεις καί θεραπείες.

Τήν θεραπευτική ἀντιμετώπιση τῶν ὀριακῶν παθολογιῶν τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἐξετάζει στήν εἰσήγησή του ὁ κ. Ἀ. Ἀλεξανδρίδης. Εἶναι σημαντικός ὁ ὁρισμός τῶν ἐννοιῶν «παθολογικό» καί «φυσιολογικό», τονίζει ὁ ὁμιλητής, καθώς τό παθολογικό, πέρα ἀπό τίς βαριές καί ἀδιαμφισβήτητες παθολογίες, εἶναι δύσκολο νά ὁριστεῖ ὅταν ἀναφερόμαστε στίς παιδικές ἡλικίες. Ἐπιπλέον, εἶναι ἀκόμα πιό δύσκολο νά προσδιοριστεῖ ἡ ἐννοια τοῦ φυσιολογικοῦ («κανονικοῦ») χωρίς νά ἐπηρεάζεται ἀπό τήν ὑποκειμενικότητα τοῦ γονέα καί τοῦ ἐπαγγελματία. Γιά παράδειγμα, ὅταν μιᾶ «φυσιολογική» συμπεριφορά ἐνός ἐξελικτικοῦ σταδίου διατηρεῖται σέ ἕνα ἐπόμενο, δημιουργεῖται τό ἐρώτημα πότε μιλάμε γιά μιᾶ ἀπλή καθυστέρηση ἢ γιά τήν ἀρχή τῆς ἐγκατάστασης μιᾶς

παθολογικής συμπεριφοράς. Τά συμπτώματα των όριακών παθολογιών έχουν συχνά άμυντικό και οργανωτικό χαρακτήρα και δηλώνουν δυσκολίες στην διαδικασία διαχωρισμού, διαφοροποίησης και ανάπτυξης της ατομικής ταυτότητας του παιδιού. Όστόσο, τονίζει ο όμιλητής, λόγω της πλαστικότητας και του ψυχοδυναμικού χαρακτήρα τους μπορούν να αποτελέσουν την βάση για μία θεραπευτική συμμαχία ή οποία στο παιδί είναι υποχρεωτική και ατομική και οικογενειακή.

Παρόμοιες δυσκολίες με αυτές που συναντώνται στην παιδική ηλικία, όσον αφορά την ταξινόμηση και τά διαγνωστικά κριτήρια, αντιμετωπίζουμε και στην έφηβεία λόγω της ρευστότητας και της αναπτυξιακής προοπτικής αυτού του εξελικτικού σταδίου (Ν. Ζηλίκης).

Δεδομένου ότι η έφηβεία είναι ένα μεταβατικό πέραςμα από την παιδικότητα στην ενήλικιση, τά ψυχικά στοιχεία πρέπει να διευθετηθούν εκ νέου και εφόσον τό βασικό στοιχείο της εφηβικής κρίσης είναι η άπαρτίωση της σεξουαλικής ταυτότητας, ή είσήγηση του κ. Κ. Μπαζαρίδη διερευνά μία σειρά από ψυχικές κινήσεις και σωματικές εκφράσεις που θά μπορούσαν να χαρακτηριστούν και ως διαστροφικές.

Η σχέση σώματος και ψυχικών λειτουργιών στό πλαίσιο της ανάλυσης ενός όριακού άσθενους εξετάζεται από τόν κ. Ί. Βαρτζόπουλο. Σέ αυτό τό κλινικό παράδειγμα, τό σώμα φαίνεται να υποστηρίζει τίς ψυχικές λειτουργίες προσφέροντας σέ αυτές μορφή και περιεχόμενο. Οί ψυχι-

κές συγκρούσεις δέν μπορούν νά εκφραστούν συμβολικά, αλλά έκτυλίσσονται κυριολεκτικά στό σώμα. Γιά νά αντιμετωπιστεί ή άμυντική αύτή διχοτόμηση, είναι σημαντική ή έπεξεργασία της άλληλεξάρτησης σώματος-ψυχής σέ ένδοψυχικό και διαπροσωπικό επίπεδο. Η παραδοχή της συνέχειας σώματος-ψυχής φαίνεται νά προσφέρει μία περαιτέρω δυνατότητα στην ανάλυση όριακών άσθενών μέ σοβαρή παλινδρόμηση.

Μία ένδιαφέρουσα ψυχαναλυτική προσέγγιση του μύθου του Ναρκίσσου, άντί κλινικού περιστατικού, παρουσιάζει στην είσήγησή του ό κ. Α. Μαϊρόπουλος, γιά νά συζητήσει την προβληματική των ναρκισσιτικών διαταραχών προσωπικότητας. Η έννοια του ναρκισσισμού είναι συγχευμένη, γιατί μέ τόν ίδιο όρο μπορεί νά περιγράφονται διαφορετικές καταστάσεις: σεξουαλική διαστροφή, φάση ανάπτυξης, τύπος άντικειμενότροπης σχέσης. Όστόσο συμπεραίνεται ότι ύπάρχει μία ή περισσότερες ομάδες ένηλικων μέ κοινά χαρακτηριστικά, στους όποιους αναφερόμαστε μέ τόν όρο «ναρκισσιστική προσωπικότητα». Η ρηχή συναισθηματική ζωή, ή άνία και ή άδυναμία νά άντλούν χαρά από την ζωή και από τίς σχέσεις τους, ό φθόνος γιά τούς άλλους, οί σχέσεις έκμετάλλευσης χωρίς την ύπαρξη έννοχων, ή τάση γιά τόν παντοδύναμο έλεγχο των άντικειμένων τους είναι μερικά από αυτά τά χαρακτηριστικά.

Τήν «Ναρκισσιστική λειτουργία του μαζοχισμού» διερευνά ή εργασία του κ. Δ. Σακελλάρη. Τό κλινικό ύλικό πού πα-

ρουσιάστηκε και ή σχετική ψυχαναλυτική άρθρογραφία ύποστηρίζουν πώς οί μαζοχιστικές έκδηλώσεις, όπως ή άναζήτηση της άποτυχίας και του ύποφέρειν γενικά, έπενδύονται ναρκισσιστικά ώστε νά αντιμετωπιστούν πρώιμα ναρκισσιστικά τραύματα πού άπειλούν την συνοχή του Έγώ και την διατήρηση των άναπαρασάσεων του έαυτου.

Ό κ. Σ. Μανωλόπουλος στην όμιλία του «Η όργάνωση του χαρακτήρα: τό άρνητικό του μεταβατικού χώρου» εξετάζει όρισμένες συνδέσεις μεταξύ των διαδικασιών όργάνωσης του χαρακτήρα και των έλλειμμάτων των διεργασιών συμβολοποίησης. Τό κλινικό παράδειγμα πού παρουσιάζεται άναδεικνύει πώς μέσα στά στοιχεία του χαρακτήρα άπαρτίζονται άντιληπτικά τραυματικά ίχνη πού δέν έχουν ύποστει έπεξεργασία ώστε νά μπορούν νά άναπαρασταθούν, νά νοσηματοδοτηθούν και νά τοποθετηθούν έντός του ψυχικού χώρου.

Γιά τό άναλυτικό πλαίσιο και τό πώς έμπεριέχονται οί όριακοί άσθενείς σέ αυτό συζητά ό κ. Γ. Βασιλαματζής. Τό πλαίσιο άποτελεί την βάση γιά τό έργο της ψυχανάλυσης και της ψυχικής άνάπτυξης του άσθενους. Όστόσο οί όριακοί άσθενείς μπορεί νά διαπραγματεύονται την έφαρμογή του, όπως παρουσιάζεται στό κλινικό ύλικό του όμιλητή. Η προσωρινή τροποποίησή του μπορεί νά άποτελεί μία άναγκαία έφαρμογή, όταν τό πλαίσιο διατρέχει κίνδυνο κατάρρευσης, άδυναμίας συγκράτησης πρώιμων άγχων και κατ' έπέκταση διακοπής της διαδικασίας.

Ό κ. Σ. Σαββόπουλος στην είσήγησή του «Από την έκδραμάτιση στό όνειρο» παρουσιάζει την περίπτωση ενός άσθενους μέ μεταίχμιμα όργάνωση μέ έντονα ναρκισσιστικά χαρακτηριστικά, γιά νά άναδείξει την σημασία της άπόδοσης νοήματος και έπεξεργασίας των άντικειμενότροπων και ναρκισσιστικών τραυματικών θεματικών, μέσα στον μεταβιβαστικό χώρο. Διαμέσου της ψυχαναλυτικής διεργασίας πρωτόγονοι μηχανισμοί, όπως ή διάφευση, ή διχοτόμηση, μπορούν νά μετακινηθούν σέ πιό νευρωτικούς μηχανισμούς, όπως, π.χ., ή άπόωση και ή άρνηση, και ό άσθενής μπορεί νά προχωρήσει από την έκδραμάτιση σέ πιό συμβολικές μορφές έκφρασης.

BIBH BPAΣMATΑ

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

1. Προσεγγίσεις V. Η σωματική υγεία του βρέφους και ό ψυχισμός. Γονείς και βρέφη, οί πρώτοι δεσμοί. Έπιμέλεια: Γ. Άμπατζόγλου, Σ. Μανωλόπουλος, Ζ. Παπαληγούρα, Ά. Σκούλικα. Έκδοση της Έλληνικής Έταρείας γιά την Ψυχική Υγεία των Βρεφών. 2008. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

2. Οιδίπους. Έξαμηνιαίο περιοδικό ψυχανάλυσης. Έκδότες: Ίωάννης Βαρτζόπουλος, Νίκος Λαμινίδης. Τό πρώτο τεύχος περιλαμβάνει συνομιλίες μέ γνωστούς ψυχαναλυτές γιά σύγχρονα θέματα της ψυχανάλυσης, εκπαιδευτικά άρθρα γιά την ύστερία, κλινικοθεωρητικά άρθρα και άρθρα γιά την τέχνη και τόν πολιτισμό. Γράφουν: Σταύρος Μέντζος, Πέτρος Χαρτοκόλλης, Χρυσή Γιαννουλάκη, Κατερίνα Κονδύλη, Νίκος Γκουγκουλής, Μαρίνα Περεϊ, Κώστας Ζερβός, Δομινίκη Μυλωνά, Χάρης Μωρίκης. Έκδόσεις Ποταμός.

Θεατρική παράσταση σέ συνεργασία μέ τήν Ἑλληνική Ψυχαναλυτική Ἑταιρεία

Ἡ Ἐπιτροπή Κοινοτικῶν Δραστηριοτήτων τῆς Ἑλληνικῆς Ψυχαναλυτικῆς Ἑταιρείας σέ συνεργασία μέ τό θέατρο «Μεταξουργεῖο» ἔδωσε τήν εὐκαιρία μέ τήν παράσταση «Ἕνας ἥρωας: τό καμάρι τῆς Δύσης», σέ σκηνοθεσία τοῦ Στάθη Λιβανθοῦ, νά σχολιαστεῖ τό ἔργο ψυχαναλυτικά ἀπό τοὺς κ.κ. Δημόπουλο καί Μπόμπο καί νά συζητηθεῖ στήν συνέχεια μέ τό κοινό καί τοὺς συντελεστές τῆς παράστασης.

Πρόκειται οὐσιαστικά γιά ἓνα δραματικό ἔργο, γραμμένο πρὶν ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια ἀπὸ τὸν Ἰρλανδὸ συγγραφέα John Millington Synge, πού πρωτοανέβηκε στὸ Abbey Theatre στὸ Δουβλίνο τὸ 1907.

Στὴν σκηνή, σέ μιά ἱρλανδική μπιραρία στίς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰῶνα, παρακολουθοῦμε τήν διαδικασίαν μιᾶς ἡρωικῆς μυθοπλασίας. Ὁ «ἥρωας», ἓνας οὐσιαστικὰ ἀντί-ἥρωας, ἡρωοποιεῖται μέσα ἀπὸ τὴν ἀφήγηση τοῦ φόνου τοῦ πατέρα του. Ὁλόκληρη ἡ μικρὴ κοινότητα πέφτει θύμα τῆς γοητείας του. Ἡ ἐμφάνισή ὅμως, στήν συνέχεια, τοῦ πατέρα ἐξαφανίζει τὴν ἐξιδανίκευση καί συρρικνώνει τὸν «ἥρωα» στὸν ἀντί-ἥρωα, πού ἦταν πρὶν ἀπὸ τὸν «φόνον». Ἡ ἀποτυχία τῆς δευτέρας ἀποπειρᾶς νά σκοτώσει τὸν πατέρα ἀντιμετωπίζεται μέ λυσσαλέα ὀργή ἀπὸ τὸ πλῆθος, πού ἀποζητᾷ τὴν σκληρὴ τιμωρία του. Ἡ ἐπανεμφάνισή τοῦ πατέρα τὸν σώζει ἀπὸ τὴν βέβαιη θανάτωσή του.

Ὁ κ. Δημόπουλος ἐπικεντρώθηκε στὸν πρωταγωνιστὴ Κρίστι ἀπὸ τὴν σκοπιὰ τῆς οἰδιπόδειας προβληματικῆς. Πρόκειται γιά μιά ἀποτυχημένη διαδικασίαν εἰσόδου στὸ οἰδιπόδειο, ἐφόσον ἡ μητέρα εἶναι ἀνύπαρκτη καί ὁ πατέρας δὲν προσφέρεται πρὸς ταύτιση. Φαντασιωσικὰ, ἡ πατροκτονία διαπράττεται στήν προσπάθεια ταύτισής του μέ τὸν πατέρα καί ἀνάγκης του νά ἀναλάβει τὴν πατρικὴ λειτουργία.

Στὴν περίπτωσή τοῦ Κρίστι, ἡ ἀπόπειρα ἀποτυγχάνει στήν φαντασίωση, γι' αὐτὸ περνᾷ στήν πράξη. Ὁ πατέρας ἔχει τὴν θέση τῆς ἀρχαϊκῆς μάνας. Τὴν τρυφερότητα τῆς μάνας θά συναντήσει ὁ Κρίστι στήν πρωταγωνίστρια Πέγκι, τὴν προοιδιπόδεια μητέρα, πού τὸν φροντίζει καί τὸν πλένει σάν μικρὸ παιδί. Ἡ χήρα, μιά φαλλικὴ γυναίκα ναρκισσιστικῆς προβληματικῆς, δὲν γίνεται ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὸν Κρίστι ὡς μητρικὴ λειτουργία. Τὸ φέμα γιὰ τὸν πρωταγωνιστὴ εἶναι κοντὰ στήν φαντασίωση, γι' αὐτὸ καί ὁ Κρίστι δὲν σκοτώνει τελικὰ ἀλλὰ τραυματίζει τὸν πατέρα. Στὸ τέλος ὁ τραυματισμὸς τοῦ Κρίστι ἀπὸ τὴν Πέγκι λειτουργεῖ ψυχικὰ ἀντιτραυματικά, ἐφόσον ὁ σωματικὸς τραυματισμὸς μπορεῖ νά κατευνάσει τίς ψυχικὲς ὑπερδιεγέρσεις. Ὁ κ. Δημόπουλος θεωρεῖ ὅτι ἡ ἡρωικὴ πράξη εἶναι μακρὰν τῆς λύσης τοῦ οἰδιποδείου, ἐφόσον ἡ σχέση πατέρα-γιοῦ παραμένει ὡς σχέση ἀφέντη-δούλου.

Ὁ κ. Μπόμπος βρῆκε τὴν παράσταση πολὺ ἐνδιαφέρουσα σέ δύο ἐπίπεδα. Ἐκ πρώτης, ἀναφέρεται στήν «ἡσυχία» τοῦ χωριοῦ: στὸ ἀδιαφοροποίητο τῶν γενεῶν καί τῶν φύλων (ὁ πατέρας ἤθελε νά παντρεύει τὸν γιό του μέ τὴν χήρα πού τὸν θήλασε) καί στήν

ἐξάρτησή τους ἀπὸ τὸ ἀλκοόλ. Ἕνας ξένος φέρνει τὴν εἰδηση τῆς πατροκτονίας, μιά ἀφήγηση πού ἀναστατώνει τὴν «ἡσυχία» τους. Τὰ πράγματα παίρνουν μιά ἄλλη τροπὴ. Ὁ Κρίστι γίνεται πιο ὁμορφος μέσα ἀπὸ τὸν ἔρωτά του γιὰ τὴν Πέγκι. Πρόκειται γιὰ τὸ ζῦγνιμα τῆς ἐφηβείας καί τὴν ἐπένδυση ἐνός ἐρωτικοῦ ἀντικειμένου, πού ἐξελίσσεται σέ μιά ἐρωτικὴ ἱστορία δύο ἐφήβων. Μέ τὴν ἐμφάνισή τοῦ πατέρα, τὸ ὄνειρο διαλύεται καί δὲν ἰσχύει πιά ἡ «πατροκτονία» ὡς ἀφήγηση. Αὐτὸ θυμίζει τὸν ἀγγελιαφόρο τῆς ἀρχαίας τραγωδίας, πού ἀλλάζει τὸν ροῦ τῆς ἱστορίας. Ὅταν πραγματικὰ γιὰ δευτέρη φορὰ ἀποπειράται νά σκοτώσει τὸν πατέρα, ἐπικεῖται ἡ ἀμείλικτη τιμωρία του. Στὸ τέλος ἡ σεξουαλικὰ ἐλεύθερη χήρα, ὅπως καί ὅλα τὰ ἄλλα πρόσωπα τοῦ ἔργου, ἐπανέρχονται στήν μοναξιά τους, οἱ δὲ δύο πρωταγωνιστές ἐπανέρχονται στήν πρότερη ναρκισσιστικὴ σχέση μέ τὸν πατέρα τους, ἐφόσον ἡ «ὑπόσχεση» δὲν ὑπάρχει πιά.

Τὸ κοινὸ καί οἱ ἡθοιοὶ πού παρακολούθησαν τοὺς ψυχαναλυτικούς σχολιασμοὺς ἀνταποκρίθηκαν μέ μεγάλο ἐνδιαφέρον καί συμμετείχαν στήν πολὺ ζωντανή καί μεστή συζήτηση πού ἀκολούθησε. Κύρια θέματα πού συζητήθηκαν ἦταν:

- ὡς πρὸς τὴν δυναμικὴ τῆς ομάδας καί τὸν ναρκισσιστικὸ ἀντικατοπτρισμὸ τοῦ ἥρωα, πού μεταπίπτει ἀπὸ τὴν ἄκρα ἐξιδανίκευση στήν ἄκρα ὑποτίμησή του.

- ὡς πρὸς τὸν νόμο καί τὴν τιμωρία, ὅπως διαμορφώνονται ἀπὸ μιά κοινωνία, τὴν ἱρλανδική, πού ζεῖ κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ τοῦ Ἀγγλοῦ κατακτητῆ καί ἔχει τὴν ἀνάγκη νά «γεννήσει» ἥρωες, πού θά φέρουν τὴν ἀλλαγὴ. Ὁ ἡθικὸς νόμος βρίσκεται στὰ χέρια τοῦ λαοῦ καί τὰ «ἐν βρασμῷ» ἐγκλήματα ἀποτελοῦν θέματα δικᾶ του καί δὲν ἐμπίπτουν στήν κρίση τοῦ Ἀγγλοῦ δικαστῆ-κατακτητῆ. Ἡ λυσσαλέα ὀργή τους ἀπευθύνεται στήν ὑπόσχεση τοῦ ὁνείου πού χάνεται, καί τὸ «λιντσάρισμα» εἶναι ἡ ἀπάντησή στήν «προδοσία» καί στὸ «φέμα» τοῦ ἥρωα. Ἡ «προδοσία» τιμωρεῖται μέ τὴν ἐσχάτη τῶν ποινῶν, τὴν θανάτωση.

Τέλος, ὡς πρὸς τὸν σχολιασμὸ «τίποτε δὲν ἄλλαξε, ἐφόσον στὸ τέλος ὅλοι ἐπιστρέφουν στήν μοναξιά τους» ἡ πρωταγωνίστρια χαρακτηριστικὰ εἶπε ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ τὴν ἴδια μοναξιά, ἀλλὰ γιὰ μιά μοναξιά πιο βαθιὰ καί οὐσιαστικὴ, τῆς ἐνοχῆς καί τῆς συνειδητοποίησης, μέσα ἀπὸ μιά διαδικασίαν ἐνηλικίωσης, πού εἶναι πάντα πιο ἐπώδυνη, ἐφόσον συνδέεται μέ ἀπώλειες καί ἀποχωρισμοὺς.

Τὸ κοινὸ δέχθηκε μέ εὐχαρίστηση καί χειροκρότησε τὴν πρωτοβουλία τῆς Ἑλληνικῆς Ψυχαναλυτικῆς Ἑταιρείας, γιὰ τὴν εὐκαιρία πού δόθηκε σέ ὅλους νά μοιραστοῦν τὰ συναισθήματα, τίς σκέψεις καί τοὺς προβληματισμοὺς τους μέσα ἀπὸ τὴν τέχνη.

ΕΜΙΛΥ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΟΥ

◆ Διόρθωση: Στὸ προηγούμενο Δελτίο (#33) ἡ κ. Ἀ. Ἀσέρ ἔγραψε τὴν ἀναφορά στήν ὁμιλία «Ἐκφάνσεις τοῦ ἀρνητικοῦ στὸ πένθος» τοῦ κ. Σάββα Σαββόπουλου, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου, ἐκ παραδρομῆς τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς, δὲν ἀνεγράφη στὸν τίτλο τοῦ κειμένου.

◆ Ἐνημέρωση
Τὸ Νέο Διοικητικὸ Συμβούλιο τῆς Ἑλληνικῆς Ψυχαναλυτικῆς Ἑταιρείας, πού προέκυψε ἀπὸ τίς ἀρχαιρεσίες τῆς 10ης Ἀπριλίου τοῦ 2009, εἶναι: Πρόεδρος: Τζα-

βάρας Ν., Ἀντιπρόεδρος: Τζάκσον Δ., Γεν. Γραμματέας: Χατζηανδρέου Μ., Ταμίας: Μητροσύλης Σ., Σύμβουλοι: Δημόπουλος Β., Μπόμπος Φ., Βαρτζόπουλος Ἰ.

Τό αίτημα του 'Ανοιχτού Λαϊκού Πανεπιστημίου του Δήμου Κορυδαλλού, για μία σειρά μαθημάτων-διαλέξεων με αντίκειμενο την Ψυχανάλυση, έγινε αποδεκτό από τό Δ.Σ. της Έταιρείας ως πρόκληση και προκάλεσε ανάμεικτα συναισθήματα: έκπληξη, ενδιαφέρον, ίσως και κάποια ανησυχία.

Τό ΑΛΠ είναι ένας θεσμός πού λειτουργεί αρκετά χρόνια και οργανώνει κύκλους διαλέξεων σε συγκεκριμένες και γενικότερου ενδιαφέροντος επιστήμες, πού απευθύνονται σε έναν ευρύ κύκλο πολιτών ανεξαρτήτως ηλικίας και εκπαίδευσης. Οί θεματικοί κύκλοι πού έχουν κατά καιρούς διαχθεί περιλαμβάνουν Κοινωνιολογία, Ίστορία, Φυσική, Ψυχολογία τών εφήβων κτλ. Για πρώτη φορά διατυπώθηκε αίτημα για διαλέξεις στην Ψυχανάλυση.

Ή ιδέα ήταν νά προσπαθήσουμε νά «διδάξουμε», νά πληροφορήσουμε και νά εξηγήσουμε τί πραγματικά είναι ή Ψυχανάλυση, ποιές είναι οί βασικές της έννοιες, νά μιλήσουμε για τήν ιστορία της και τόν τρόπο πού προσεγγίζει τά προβλήματα του καιρού μας, όπως και τίς θέσεις πού έχει για αυτά. Τό κοινό θά ήταν σταθερό, όγδόντα άτομα περίπου, επιλεγμένο μέ μοναδικό κριτήριο νά είναι τουλάχιστον απόφοιτοι λυκείου, και όλος ό κύκλος θά διαρκούσε 13-14 δίωρες εβδομαδιαίες συναντήσεις.

Ή διάδοση τών ψυχαναλυτικών ιδεών αποτελεί σταθερή επιδίωξη της ΕΨΕ.

Στίς μέρες μας ή επιστημονική κοινότητα δείχνει ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον νά φέρει σε επαφή τό πλατύ μορφωμένο κοινό μέ τίς βασικές ιδέες και τά προβλήματα της επιστήμης. Άρχει νά δει κανείς τό πλήθος τών εκδόσεων τών σχετικών μέ Φυσική, Άστρονομία, Βιολογία, Φιλοσοφία της επιστήμης κτλ., πού απευθύνονται σε μή ειδικό αναγνωστικό κοινό, για νά διακρίνει τήν ιδιαίτερα έντονη προσπάθεια του επιστημονικού χώρου νά διαδώσει και

'Ανοιχτό Λαϊκό Πανεπιστήμιο

νά διασώσει τίς ιδέες και κυρίως τήν αξία της Ήπιστημονικής Μεθόδου.

Ύποθέτω ότι αυτό τό ενδιαφέρον υποκινείται τόσο για λόγους ανάπτυξης της επιστημονικής κοινότητας (πιό εύκολα ψηφίζονται κονδύλια για τήν έρευνα όταν ή κοινή γνώμη είναι ευνοϊκά καλλιεργημένη), όσο και για λόγους άμυνας απέναντι στίς επιθέσεις πού ό επιστημονικός χώρος γενικά δέχεται (βλέπε τήν σύγκρουση Ήξελικτιστών-Δημιουργιστών, τήν άμφισβήτηση του ρόλου και της θέσης της Ήπιστήμης κτλ.).

Πρός αυτή τήν κατεύθυνση ή ψυχαναλυτική κοινότητα πολύ λίγα πράγματα φαίνεται νά κάνει. Ό Λόγος της, όπως εμφανίζεται στά κείμενα πού παράγονται, είναι άπρόσιτος στό πλατύ κοινό, άφορᾷ όλο και λιγότερους ειδικούς και τείνει νά αποκτήσει χαρακτηριστικά ιδιωματοικής, κωδικευμένης γλώσσας χωρίς επικοινωνιακή αξία.

Προφανώς δέν ισχυριζόμαστε ότι ό ψυχαναλυτικός λόγος πρέπει νά υποταχθεί στίς ανάγκες και σκοπιμότητες μιᾶς εκλαϊκευτικής, προπαγανδιστικής λειτουργίας.

Αυτό πού θέλω νά τονίσω είναι πώς ή ψυχαναλυτική κοινότητα, αποδεχόμενη ότι ή ψυχανάλυση δέν είναι άπλως μία θεραπευτική μέθοδος, μία ειδικότητα της Ήατρικής, οφείλει νά ανακαλύψει εκ νέου τά αρχικά της χαρακτηριστικά, του επιστημονικού κινήματος και, μέ αυτή τήν έννοια, νά προβληματιστεί για τούς τρόπους επίδρασης εκτός τών τειχών.

Είναι γνωστό πώς στην διάδοση τών ψυχαναλυτικών ιδεών υπάρχουν εμπόδια και δυσκολίες οί όποιες άπορεύουν από τίς αντιστάσεις πού αυτές οί ιδέες προκαλούν.

Πολύ πιό εύκολα μπορεί νά δεχθεί κάποιος τίς έννοιες της διαστολής του χώρου και του χρόνου παρά τήν ιδέα του άσυνειδήτου και της κυρίαρχης επίδρασής του στην συνειδητή ζωή. Δέν είναι άδικαιολόγητη ή ανησυχία, διότι σε όρισμένες περιπτώσεις ή πληροφόρηση, αν δέν είναι δεκτή έσωτερικά ως έσωτερική γνώση πού δημιουργεί νόημα, είναι δυνατόν νά χρησιμοποιηθεί ως αντίσταση.

Τό αίτημα του ΑΛΠ εκόμισε στην ΕΨΕ ό Δημήτρης Σακελλάρης, ό όποιος ανέλαβε νά οργανώσει και νά υλοποιήσει μία σειρά από διαλέξεις μαζί μέ τήν κ. Μαρία Χατζηανδρέου, τόν κ. Σωτήρη Μανωλόπουλο και τόν κ. Μιχαήλ Πέτρου. Οί διαλέξεις άρχισαν τόν Ίανουάριο του 2007 και διήρκεσαν έως τόν Ίούνιο του 2007. Περίπου όγδόντα άτομα συμμετείχαν στά σεμινάρια, μέ τήν προσοχή και τά έρωτήματά τους. Ήπρόκειτο για άτομα μεταξύ 25-65 ετών περίπου, κατανεμημένα και στά δύο φύλα, φοιτητές, επαγγελματίες, γονείς.

Αυτά τά μαθήματα βρήκαν αληθινή απήχηση στους συμμετέχοντες και μάς πρόσφεραν ικανοποίηση. Γίναμε δεκτοί στην παράδοση αυτού του Ήνοιχτου Λαϊκού Πανεπιστημίου. Ήταν άπροσδόκητο για τούς συμμετέχοντες νά εμφανιστούν ενώπιόν τους δημοσίως οί ψυχαναλυτές, νά μιλήσουν για τόσο ιδιωτικές, ένδόμυχες διεργασίες. Ή προσδοκία όμως ήταν ότι μέσα σε μία πληθώρα πληροφοριών (πολλές από τίς όποιες είναι διαθέσιμες σε διαδίκτυο και τηλεόραση αλλά είναι άχρηστες, άσχετες και άσύνδετες) αυτά πού έμεις θά συζητούσαμε μαζί τους θά ήταν έγκυρα και ωφέλιμα.

Ποιό ήταν τό αίτημα αυτών τών ανθρώπων; Ή επιθυμία για μάθηση, ή περιέργεια, ή αναζήτηση της γνώσης, μέ τήν έννοια της παιδείας, πηγάζει από ένα βασικό ένστικτο, τήν επιστημοφιλική ένόρμηση, ή όποια μαζί μέ τήν ένόρμηση του έρωτα και του θανάτου αποτελούν τίς κινητήριες δυνάμεις του ψυχισμού μας. Ή άνα-

ζήτηση αυτή αρχίζει από τις πρώτες μέρες της ζωής, όταν τό βρέφος γεννιέται σέ μιιά άκρογιαλιά — ξεβρασμένο από τήν ώκεάνια ένδομήτρια φιλόξενη χώρα— καί άγκαλιάζεται μέσα σέ μιιά διαδικασία μεγαλύτερη από τόν έαυτό του, μιιά διεργασία σκέψης πού τό περιβάλλει, ένα σύστημα φαντασιών, συμβόλων καί έρμηνειών, ένα δίκτυο νοημάτων πού διαχειρίζεται ή μητέρα του. Μέ τίς διαδράσεις του μέ τό περιβάλλον τό άτομο πραγματώνει ένα έμφυτο σύστημα γνώσης καί πεποίθησης.

Μέσα από τά παραμύθια, τά παιχνίδια, τά βιβλία, τήν τηλεόραση, τά σεμινάρια, τίς Έκκλησίες τής θρησκείας καί του Δήμου, τό θέατρο, οί άνθρωποι άναζητούν μιιά διεργασία νά τούς περιβάλλει πάλι, ένα χώρο όπου νά χαθούν, ένα δίκτυο νοημάτων νά περιεχθούν. Μιά σκηνή νά ξανά-βρουν τό άντικείμενο πού έπιθυμούν ή νά έπαναλάβουν τίς έμπειρίες τους ώστε νά κυριαρχήσουν έπ' αὐτῶν. Μιά πηγή εικόνων γιά νά δώσουν πιστοποίηση καί βάρος πραγματικότητας στίς άναπαραστάσεις τους.

Τό έρώτημα είναι: Είναι τό αίτημα έκφραση μιιάς άμυντικής άναζήτησης ενός γκουρού (π.χ., 'Ι. Γιάλομ), μιιάς παλινδρομικής άνάγκης πού έχει κανείς νά πιστεύει γιά νά μή σκέφτεται; 'Η είναι μιιά ώριμη διαρκής άνάγνωση (νέα γνώση) του κόσμου, μιιά άναζήτηση τής βαθιάς, πρωταρχικής δημιουργικότητας του ψυχισμού.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΗΣ —
ΣΩΤΗΡΗΣ ΜΑΝΩΛΟΠΟΥΛΟΣ

‘Η Έλληνική ψυχαναλυτική εταιρεία άναγγέλλει τήν διεξαγωγή του 70ου Συνεδρίου Γαλλόφωνων Ψυχαναλυτών

70eme Congres des Psychanalystes de Langue Francaise

‘Αθήνα 13-16 Μαΐου 2010 • Divani Caravel Hotel

Θέμα «Μεταξύ σώματος καί ψυχής»

‘Οργανώνεται από τήν Έλληνική Ψυχαναλυτική Έταιρεία καί τήν Ψυχαναλυτική Έταιρεία του Παρισιού, μέ τήν συμμετοχή τών ψυχαναλυτικών εταιρειών του Βελγίου, τής Έλβετίας, τής ‘Ισπανίας, του ‘Ισραήλ, τής ‘Ιταλίας, του Καναδά, τής Πορτογαλίας, τών ψυχαναλυτικών ενώσεων τής Γαλλίας, τής ‘Ιταλίας καί τής Μαδρίτης καί μέ τήν συνδρομή τής ψυχαναλυτικής ένωσης ‘Αργεντινής καί τών ψυχαναλυτικών εταιρειών τής Βραζιλίας: του Πόρτο ‘Αλέγκρε (SPPA), του Ρίο ντέ Ζανέιρο (Rio2) καί του Σάο Πάουλο (SBPSP).

Προετοιμάζονται ήδη καί θά παρουσιαστούν τρεΐς εισηγήσεις-κείμενα:

• Μαρίλια Αϊζενστάιν (ΕΨΕ, SPP) καί Σάββας Σαβδόπουλος (ΕΨΕ)

«‘Απαιτήσεις τής άναπαράστασης»

• Francoise Coblence (SPP)

«‘Η ζωή τής ψυχής»

• ‘Αθανάσιος ‘Αλεξανδρίδης (ΕΨΕ, APF)

«Παιδική ήλικία: Δρόμοι, συμβόλαια, προορισμοί»

‘Επιστημονικοί γραμματεΐς:

Evelyne Chauvet, Geroges Pragier, Remy Puyuelo

‘Επιστημονική καί ‘Οργανωτική ‘Επιτροπή:

Jacques Angelergues, ‘Αννα ‘Αργυροπούλου, Julien Ben Simon, Dominique Cupa, Paul Denis, Daniele Donnet, Sylvie Faure-Pragier, Χρήστος Ζερβής, Beatrice Ithier, ‘Ιάκωβος Κλεώπας, ‘Ολγα Μαράτου, Σπύρος Μητροσύλης, Φώτης Μόμπος, Denys Ribas, Claude Smadja, Μαρία Χατζηανδρέου.

Σεμινάρια μελέτης καί προετοιμασίας του Συνεδρίου στήν ‘Αθήνα:

Σ. Μητροσύλης, ‘Ι. Παναγιωτοπούλου καί Κλ. Συνοδινοῦ, Ε. Ζαχαρακοπούλου.

Κεντρική διάθεση:
Ζ. Πηγής 55-57, 106 81 Αθήνα
Τηλ.: 210 3839 711, 210 381 3838
www.sakeld@otenet.gr

Κυκλοφορούν από τίς εκδόσεις ΜΕΤΑ

τό βιβλίο τής
‘Αννας Ποταμιάνου
Τά έναντίον
έαυτού

τό βιβλίο του *Claude Smadja*
Ψυχοσωματικά παράδοξα
Ψυχαναλυτική προσέγγιση
τῶν σωματικῶν νοσημάτων
Πρόλογος του Michel Fain